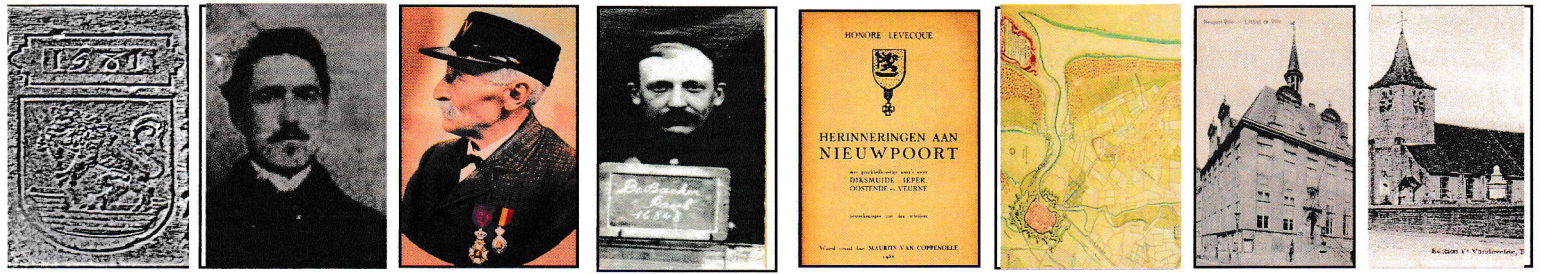

Elck zegg'het voorts

Nieuwpoortse archiefkrant

Verschijnt viermaandelijks - jaargang 17 - nr. 1 - maart 2025

EDITORIAAL

Fons Morreel roept een zeer productief beeldhouwer op die ook in Nieuwpoort zijn sporen heeft nagelaten : Michel Jean Poppe. Soms werk waar men achteloos aan voorbij loopt.

Luc Filliaert haalt een figuur als Honoré Levecque uit de vergetelheid.

Maandag 26 oktober 1914 was aan het front bij Nieuwpoort zeer beklemmend. Diverse getuigen hebben hun ervaring daarover neergeschreven. De haring was voor Nieuwpoort heel lang een levenslijn. Dr. R. Degryse kon dat voor ons ontwarren.

Toen de internationale grens langs Nieuwpoort lag, was de toestand aan de douane een 'krabbenmand'. Een zeer stipte brigadier op de taxatiedienst maakte er de importeurs wel eens zenuwachtig.

We gingen in bij een oproep ...

G. Demerre

Figuren bovenaan: Grenspaal 1581, M. Poppe, K. Cogge, dr. F. De Backer, H. Levecque, Nieuwpoort 1703, Stadhuis tot 1914, Kerk Lombardsijde.

Wie graag deze archiefkrant digitaal wenst te ontvangen, kan dat als wij uw e-mail adres mogen gebruiken.

guido.demerre@gmail.be
friede.lox@telenet.be

MICHEL JEAN POPPE

°Brugge 1883 – Brugge 1976

De beelden van de Onze-Lieve-Vrouw boven de inkompoort en boven de zijpoort van de kerk van Nieuwpoort werden gemaakt door Michel Poppe. Hij was een begaafd beeldhouwer en men vindt zijn werken terug in heel West-Vlaanderen. Michel werd op 8 oktober 1883 geboren in de Oostmeers te Brugge. Zijn ouders waren Jules Gustaaf Poppe (° Brugge 1858 – 1928) en Leonie Mathilde Caesteker (1860 – 1930). Vader Jules was meester steenhouwer en werkte voornamelijk aan grafstenen. Die werden toen meestal vervaardigd uit hardsteen. Marmor werd toen nog minder gebruikt. De burgers die het zich konden veroorloven lieten het familiegraf versieren met extra gebeeldhouwde ornamenten. Op 5 augustus 1881 huwde Jules te Brugge in de Sint.- Salvatorkerk met Leonie, die toen kantwerkster was. Later had zij een kruidenierswinkel in de Oostmeers nr. 50. Als zelfstandige deed vader steenhouwerswerk aan de Poortersloge in Brugge. Het koppel kreeg twee zonen. De oudste, Leon Gustave Poppe (1881 – 1968) werd tekenaar, restaurateur en kunstschilder. Hij was gehuwd met Alice Petit. Michel was twee jaar jonger. Hij volgde

de lagere school bij de Broeders van Liefde in de Schoolstraat. Als jongeling was hij door het beroep van zijn vader al bekend met de bewerking van arduin en marmer. Om zich te vervolmaken ging hij les volgen in de Academie voor Schone Kunsten te Brugge, aanvankelijk in het atelier van Michel Dhondt. Hij behaalde er een Eerste Prijs decoratieve kunst. In 1896 gaat Michel in dezelfde school beeldhouwen studeren bij Gustaaf Pichery (1862 – 1921).

Dit was een Brugse beeldhouwer die in 1894 zijn vader Hendrik Pichery als leraar had opgevolgd aan de Brugse Academie. Van hem vind je o.a. beelden in Damme (stadhuis), Blankenberge (monument H. Conscience) en oorlogsmonumenten in Sint-Kruis (Brugge), Watou en Merkem. Het borstbeeld van Peter Benoit in Antwerpen is ook van zijn hand. Maar in Brugge kun je tijdens een wandeling het meest van zijn werken tegenkomen. Zijn ruiterbeeld van Lodewijk van Gruuthuse prijkt er boven de ingang van het museum, een borstbeeld van Leopold II siert het Provinciaal Hof. De borstbeelden van koning Albert I en koningin Elisabeth vind je terug op de gevel van het Stadhuis. In 1903 voltooide Michel Poppe zijn opleiding bij de Engelse beeldhouwer Alfred Gilbert eveneens in Brugge.

Alfred was een Britse beeldhouwer en goudsmid die toen een atelier had in de Hoogstraat. Michel kreeg er privéles. Beroemde werken van Gilbert zijn: Shaftesbury Memorial, beter bekend als het Erosbeeldje van Picadilly Circus, het praalgraf van prins Albert van Engeland, het Queen Alexandra Memorial dat een plaats kreeg recht tegenover het Saint - James Palace in Londen. Michel kreeg dus les van artiesten met naam en faam. Het was daarom niet verwonderlijk dat hij dat jaar al een aantal opdrachten kreeg van bekende Belgische architecten als Delacenerie, Callebout en Viérin.

Louis Delacenerie (° Brugge 1838 – 1909) was de hersteller van het neogotische uitzicht van Brugge. Hij restaureerde de Heilige Bloedkapel, de Civiele Griffie op de Burg, het Gruuthuse-complex, het St.-Janshospitaal en het Stadhuis. Ook buiten Brugge was hij bedrijvig: het Stadhuis van Diksmuide, de Sint - Petrus en Pauluskerk van Oostende en het Centraal Station van Antwerpen staan op zijn naam.

Ernest Callebout (° Brugge 1887 - 1952) was architect, beeldhouwer en etser. Als architect ontwierp hij veel woningen voor kolonisten in Belgisch Congo. Zijn zoon Peter Callebout (° Londen 1916 – Brussel 1970) was eveneens een bekend architect. Hij werd beïnvloed door

Skandinavische architecten en de Japanse traditie. Hij maakte opmerkelijk veel gebruik van hout. Zijn eigen woning was daar een uitgesproken voorbeeld van: gebouwd in 1956 in de Simli wijk van Nieuwpoort-Bad.

Joseph Marie Hippolyte Viérin (° Kortrijk 1872 – Brugge 1949) was zelfstandig architect maar ook provinciaal architect-inspecteur. Als zelfstandig architect bouwde hij veel villa's aan de kust in De Panne, Westende, Duinbergen en Knokke. Hij was de ontwerper van de plannen voor de bouw van de Koninklijke Villa van Leopold III in Het Zoute. In 1905 realiseerde hij "*Het Lijsternes*", de woning van Stijn Streuvels. In 1914 waren de plannen klaar voor de bouw van het Palace Hotel in het Zoete. Na WO I was hij bezig met de wederopbouw van de verwoeste gewesten. Zo ontwierp hij het nieuwe Stadhuis van Nieuwpoort en dat van Diksmuide. Wat de religieuze architectuur betreft bouwde of herstelde hij talrijke kerken: de Sint - Nikolaaskerk in Diksmuide, de Sint - Martinuskerk in Ardooie, de kerken van Houthulst, Lampernisse, Klerken en de hoofdkerk van Nieuwpoort.

In 1905 verbleef Michel Poppe in Antwerpen. Hij werkte er mee aan het beeldhouwen van de ornamenten die het Centraal Station maakten tot één van de mooiste stations van Europa! In 1908 huwde hij met Elisabeth Ann Dunn (° Plymouth 25.12.1890 – Brugge 1963). Ann was gouvernante bij de familie Backer, recht tegenover het logement van Michel in Antwerpen. Het kerkelijk huwelijk werd echter voltrokken in de Sint - Salvatorkerk te Brugge. Zijn familie woonde daar immers. Na hun huwelijk werd Ann huisvrouw. In 1909 werd er een tweeling geboren, maar de zwakke baby's Gustaaf en Julien overleden nog dat jaar. In 1910 werd Brugge hun nieuwe thuis. Tot 1914 woonde het jonge koppel op de Gistelse steenweg 201 in de wijk Sint - Andries. De eerste jaren ging het Michel professioneel voor de wind. Toch was het privé een moeilijke tijd. Hij verdiende goed de kost, maar het geld ging naar de aankoop van nieuwe grondstoffen voor zijn werk. Daarom leefde het paar in relatieve armoede. Hun volgende zoontje Albert werd geboren in 1911 en overleed in 1913. Bij ziekte werd er geen beroep gedaan op een dokter, daarvoor ontbraken de centen. Gelukkig bleef dochter Suzanne dit lot bespaard. Zij werd geboren op 21.7.1912 en zal pas overlijden op 22.10.2007 te Vrasene. Maar het noodlot sloeg weer toe, want in 1913 overleed de pas geboren Roger Poppe. In 1914 moesten ze verhuizen omdat hun huis werd verkocht. Ze trokken naar de Legeweg 42 in het-

zelfde kwartier. Daar woonden ze tot maart 1916. Hun zoon Albert werd er geboren op 7.1.1915. Van maart 1916 tot begin 1917 woonden ze in het Rustenburgkasteel 53 op de Oostendsesteenweg te Brugge. Daar moesten ze weg wegens opeising door de Duitse bezetter. Uiteindelijk werd hun verblijfplaats Nieuwstraat 38 (nu Witte Beerstraat), maar Michels werkplaats was gelegen in de Gistelse steenweg 84.

Na de wereldoorlog van 1914 - 1918 valt alles in een betere plooi. Michel heeft nu werk genoeg. In heel West-Vlaanderen moet heel veel worden heropgebouwd. Veel gemeenten willen een monument laten maken voor de herdenking van hun gesneuvelde soldaten. Het koppel zal nog twee keer verhuizen. Tussen 1925 en 1935 wonen ze Groeninghe 6 te Brugge in een historisch pand: huis "De Koevoet" dat dateerde van 1625. In 1933 leerde Margot, de dochter van Albert Einstein, beeldhouwen bij Michel Poppe. Einstein verbleef toen in Den Haan aan Zee. Op een dag stelde zijn zoon Albert Poppe aan Margot voor haar na de les met de fiets te vergezellen naar huis. Toen ze daar aankwamen, werd hem een koffie aangeboden. Albert raakte aan de praat met vader Einstein. Het werd een heel gesprek over kunst. Albert Poppe had al leren beeldhouwen bij vader Michel en volgde toen ook lessen tekenen en boetseren aan de Brugse Academie. Aan het einde van de conversatie in het Duits, schreef Einstein een nota op papier, citaat: "*Die Kunst erfreut die Glücklichen, erhebt die Unglücklichen und veredelt alle, die sich ihr verehren*". Herrn Poppe jr. Albert Einstein. Le Coq 7 IX 1935. Sindsdien werd dit document door de familie bewaard als een schat. Tussen 1935 en 1976 was het adres Leopoldlaan 38 te Brugge. In 1929 werd Michel lid van de Société des Beaux Arts in Parijs. In 1934 werd hij medestichter van de Stedelijke Kunstacademie van Oostende. Van bij de stichting tot 1940 gaf hij les beeldhouwen aan deze kunstacademie.

Zijn carrière na WO II schiet als een pijl omhoog. Hij krijgt talrijke privé- en openbare opdrachten, vooral in West-Vlaanderen. In 1949 wint hij de 2de Prijs bij de Vijfjaarlijkse wedstrijd voor beeldhouwkunst van de provincie West-Vlaanderen. Zijn zoon Albert heeft geprobeerd al zijn realisaties op te lijsten, het waren er zoveel dat hij er niet van overtuigd was ze allemaal te hebben vermeld. Aan de hand van die lijst volgt nu een overzicht per thema.

Om te beginnen de oorlogsmonumenten. Die vind je terug in De Panne, Knokke-Heist, Loppem, Poperinge, Voormezele, Wenduine, Westkapelle en Wingene. Michel kreeg ook veel religieuze opdrachten voor kerken en kapellen. Voor de bedevaartkapel van O.-L.-V.- van 't Boompje in

Sint-Andries Brugge maakte hij een Onze-Lieve-Vrouw en kindje Jezus. In Assebroek (Brugge) vind je van zijn hand een Mater Dolorosa in de Generaal Lemanlaan. Voor de kerk van Bredene ontwierp hij een masker voor de heilige Theresia. In De Panne verzorgde hij alle beeldhouwwerken van de O.-L.-V.-kerk. In de kerk van Diksmuide tref je zijn Sint-Jozef aan en in die van Gistel beelden van Petrus en Paulus. In het negentiende-eeuwse kasteel Rapaert de Grass in Hertsberge verzorgde Michel het beeldhouwwerk voor de laat-gotische kapel, die geïntegreerd werd in het kasteel. In de Heilig Hart-kerk te Knokke-Heist vind je van hem een gebeeldhouwde pelikaan als symbool van Christus, die zich voor de mensheid heeft opgeofferd. Voor het Anglikaanse kerkje in Knokke-Zoute beeldhouwde hij de Sint-Joris of de Saint-Georges, de patroonheilige van deze kerk. De kapelbeelden voor kanunnik Beele in de kerk van Kuurne zijn een ander voorbeeld van zijn religieuze kunst. Alle beeldwerken aan de buitenkant en binnenin de Willibrorduskerk in Middelkerke dragen zijn stempel. Voor de Sint-Michiëlkerk in Brugge maakte hij het beeld van deze heilige en hij deed hetzelfde voor de patroonheilige van de Sint-Jozefkerk in deze stad. Voor het klooster van Moorslede vervaardigde hij het Vrouwen-Bunderen-beeld dat werd geplaatst boven de kloosteringang. Als debutant had Michel al meegewerkt aan het beeldhouwwerk voor de Sint-Petrus- en Pauluskerk in Oostende. In 1935 voorzag hij de Sint-Janskerk in deze stad van een Sint-Paulusbeeld. De Lieve - Vrouwenbeelden boven de kerkpoorten van de O.-L.-V.-kerk in Nieuwpoort komen uit zijn atelier, evenals de distelkapitelen. In de Sint-Pieterskerk te Torhout is er ook een beeld van hem te zien. In Wingene staat sinds 1951 een zittende Christus Koning in brons. Verder realiseerde hij de calvariebeelden in Schorre, Ramskapelle, Wenduine en Wulpen. Michel was ook de maker van de Buste van Eerwaarde zuster Mathilde Catteeuw, "*begijntje Gezelle*" in museum Gezelle. Onderaan vind je zijn signering: Michel Poppe en de datum 8-8-29. Daarnaast kreeg Michel nog andere opdrachten. Enkele daarvan zijn zeker het vermelden waard. In Antwerpen werkte hij zoals gezegd mee aan het opsmukken van het Centraal Station: hij maakte hiervoor een Turkse trommelaar. Nog te Antwerpen staat er boven op het dak van het vroegere Hiltonhotel een beeldengroep van kinderen verwezenlijkt door deze Bruggeling. Voor de grotere uitstraling van stadsgebouwen deed men ook een beroep op zijn kennis en kunde. In Blankenberge pakte hij

uit met een prachtige stadhuisschouw. In 1921 kapte hij het wapenschild voor het Groeningemuseum. In Diksmuide werkte hij ook aan de stadhuisgevel. Het wapenschild aan de gevel van het stadhuis van Heist was zijn ontwerp en uitvoering. In Ieper vind je zijn werk in hardsteen in de galerij naast het Stadhuis. Andere burgerlijke monumenten zijn er natuurlijk ook. Het vissersgedenkteken in Koksijde draagt zijn naam. Michel kreeg ook opdrachten van de hogere overheid. Zo maakte hij brugdecoraties in glazuurbrons en leeuwen in hardsteen voor een autosnelweg. In Kortrijk vervaardigde hij een beeldhouwwerk voor de Budabrug. Particulieren deden soms ook op hem beroep. In Sint-Kruis Brugge werd eertijds Saelens Sport voorzien van een atletiekloper. In Knokke voorzag hij het huis van architect Valcke van een valk. Voor de slotfabriek in Nieuwpoort vervaardigde hij een herdenkingsplaat. In Oostende werd één van zijn monumentale werken het uithangbord van Cinéma Capitale in de Langestraat. Het basfrelief met de afmetingen 3m x 13,5m stelde een Romeinse wagenmenner voor. Het verwees naar de scènes met strijdagens in de historische spektakelfilm "Ben Hur". Het werd uitgevoerd in cement. Voor een kasteel in Ruddervoorde beitelde hij twee sfinxen. In Ukkel ontwierp Michel de bronzen fontein en een beeld van een kind op een zwaan voor één van de kastelen.

Hem werd ook gevraagd om beelden te maken voor de herdenking van droevige gebeurtenissen. Op het kerkhof van Kaaskerke vind je een marmeren engel van zijn hand, gemaakt ter nagedachtenis van een zwaar treinongeluk. In 1928 nam hij in Maria-Aalter 10 wassen dodenmaskers af van slachtoffers van een ongeluk met een Amerikaans vliegtuig. In Voormezele staat een beeld van Michel dat dient als herinnering aan de oorlog in Heuvelland. Als geboren en getogen Bruggeling werkte hij natuurlijk veel in deze stad. Je zou er best een stadswandeling kunnen maken om al zijn realisaties te gaan bekijken. Voor de gevel van het Groeningemuseum maakte hij zoals gezegd het wapenschild boven de toegangspoort. Op de Grote Markt vind je vier wapendragers aan de gevel van het Gouvernementspaleis en beelden van Petrus en Paulus aan een andere gevel. De beelden van de vier seizoenen in De Molenmeerse zijn ook van hem. Michel beeldhouwde ook acht Lieve Vrouw beeldjes die je verspreid in de stad kunt opzoeken, o.a. in de Smedenstraat en op de hoek van de Sint-Salvatorstraat. In de Wijngaardstraat kun je het Heilig Hartbeeld bewonderen bij het huis

van de Papnonnen. Op het Burgplein te Brugge kon je vroeger tegen een muur een maquette van de Karolingische Sint-Donaaskerk bewonderen, in 1957 gemaakt door beeldhouwer Poppe. Het verklarende opschrift luidde: "Hier stond de burchkerk der Graven van Vlaanderen, gebouwd omstreeks 900". Verder prijken er sinds 1925 in Zonnekemeers twee Sint-Jans aan de gevel van het imposante poortgebouw: op de oostgevel dat van Johannes de Doper met het Lam en het beeld van Johannes Evangelist met de sierlijke lantaarn aan de westgevel. Andere werken zijn het beeld van Sint-Adriaan in de gevel van de Gentpoort en de reliëfs die de dagen van de week voorstellen in de Sint-Amandsstraat nr. 26 en in de Steenstraat nr. 79. In 1957 beëindigde Michel zijn loopbaan als beeldhouwer. Maar recent was er nog aandacht voor zijn werk. In 2023 werd dankzij Maria Van Gampelaere, conservator beeldhouwkunst, meubelen en ceramiek bij de musea, een vroeg werk van Michel "Harde tijden", gemaakt in 1917, opgenomen in de reserve van de musea. Daar zal de beeldengroep bewaard en onderhouden worden. Het werk is een voorstelling van zeven uitgemergelde personen, die de ellende van toen voorstellen. In 2004 werd zijn Heilig-Hartbeeld door toedoen van de Heemkundige Kring van Sint-Kruis (Brugge) gered van de vergetelheid. Dit beeld was op 15 december 1948 ingemetseld in de gevel van de Sint-Henricusschool te Sint-Kruis Brugge. Ondertussen was het gebouw in 2001 aangekocht door KBC die er een nieuw bankgebouw wilde zetten. Bij de afbraak van het oorspronkelijke gebouw, werd het beeld gered en veilig onder in de oude sacristie van de kerk Heilig-Kruisverheffing opgeslagen. Op 18 september 2010 werd het beeld terug geplaatst in de gevel van de "Basisschool Mozaïek" in de Pastorieweg te Sint-Kruis. In augustus 1963 overleed zijn echtgenote Jane. Zij had een moeilijk leven achter de rug want bij Michel draaide alles rond zijn werk. Volgens haar kleindochter Riet Poppe had zij constant heimwee naar haar familie in Plymouth. Michel zelf overleed pas op 23 december 1976 in de leeftijd van 93 jaar. Hij liet een indrukwekkend aantal beeldhouwwerken na.

Fonds Morreel

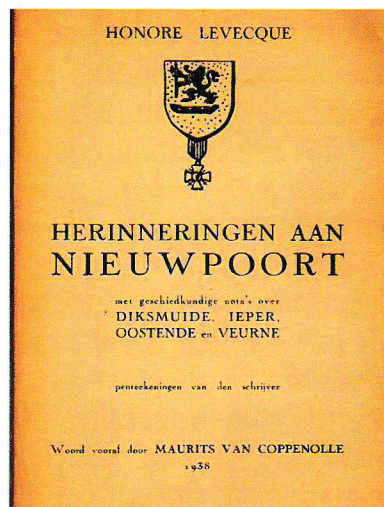

Foto's Friede Lox

HONORE LEVECQUE

een kunstenaar van bij ons

Lezers van deze Nieuwpoortse Archiefkrant die de geschiedenis van onze stad als een trouwe bondgenoot blijven volgen zijn wellicht vertrouwd met het boekje 'Herinneringen aan Nieuwpoort', geschreven en geïllustreerd door Honoré Levecque.

In het boekje – uitgave 1938 – smokkelde Levecque ook wat geschiedkundige nota's in over Diksmuide, Ieper, Oostende en Veurne. Deze uitbreiding was wellicht bedoeld om de verkoopcijfers wat op te krikken. Het voorwoord van de Brugse folklorist Maurits Van Coppenolle mocht dan weer wat sporen trekken naar Brugge waar Levecque heel wat tekeningen maakte en regelmatig deelnam aan tentoonstellingen. Het is goed om ook onze minder bekende Nieuwpoortse kunstenaars niet te vergeten. Honoré Levecque werd in Nieuwpoort geboren op 2 november 1892. De weinige biografische gegevens vinden we vooral terug in een bijdrage van Maurits Van Coppenolle in zijn boek 'Figuren uit het Brugsche'. (uitgeverij Danlos, Brugge, 1936) Levecque wordt er geportretteerd als een talentvol tekenaar en illustrator. Zijn leergangen aan het Sint Lucasinstituut te Gent werden abrupt onderbroken bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Aan het IJzerfront nam hij deel aan tal van tentoonstellingen waar het werk van kunstvolle frontsoldaten een warm onthaal kreeg. Hij raakte zwaar gekwetst bij een gasaanval. Na de oorlog werd hij te Brugge bediende bij de Belgische Spoorwegen. Hij bleef tekenen en werd een gewaardeerd illustrator. Hij overleed in Brugge op 4 maart 1957. Toen Juul Filliaert (1890 – 1948, en dus eigenlijk een tijdgenoot van Levecque) de kunstenaar ontmoette op een van zijn tentoonstellingen vatte hij het plan op om in 'Ons Volk' (het vroegere 'Ons

Volk Ontwaakt') een bijdrage neer te schrijven over de kunst van vriend Levecque. Hij vroeg hem wat biografische wetenswaardigheden te noteren om het artikel wat meer vulling te geven. We plaatsen de brief van Levecque hier integraal in de kolommen van de Archiefkrant. Het is een tijdsdocument van een heel bescheiden kunstenaar die Nieuwpoort nooit uit het oog verloren had. Het beloofde artikel dat zou verschijnen in 'Ons Volk' hebben we echter niet teruggevonden in de jaargangen van 'Ons Volk'.

Brugge, den 10.7.1933

Waarde Heer Jules,

Gy hebt zoo goed geweest mij voor te stellen mogelijks iets in "Ons Volk" over mijne nederige werken te willen schrijven, alhoewel "Ons Land" en nu nog "Zondagsvriend" sommige mijne teekeningen gepubliceerd hebben heb ik nog nooit de eer gehad in zulk intellectueel blad als "Ons Volk Ontwaakt" iets over mijne teekeningen te zien; ik zal dus het als een groot genoegen aanzien mocht, zooals u het mij hebt willen beloven, enkele regelen uwer mooie pen in dit geeerd weekblad over mij verschijnen.

Ik zal dus eenige biografische notas u geven, vrij aan u er uit te nemen wat u bevalt.

Voor den oorlog heb ik de eerste regelen der kunst genoten bij de schilders zooals Victor Gilsoul, Albert Crahay, John Michaux, André Lynen, enz. die meestal het atelier mijner tante Elodie in huur hadden genomen, dan ook bij bouwmeester Carbon Henri, zoon van een kunstbeeldhouwer, wiens boeken van kunst ik menigwerf doorbladerde.

Den oorlog kwam, ik deed mijn krijgsdienst bij het 4e Linie, teekende op het front, nam deel aan soldatententoonstellingen onder andere met Karel Van Lerberghe, aalmoezenier Nobels, enz., de vernielde hofsteden en de gebroken doorschoten boomen in 't bijzonder de wilgen van ons schoon Vlaanderen dienden mij tot studie gedurende de lange oorlogsdagen achter den Yzer, natuurlijk had ik mijn geboortestad Nieuwpoort met zijne mooie oude huisjes zien vernielen. Na den oorlog kwam ik er gelukkiglijk van terug doch na gekwetst geweest te zijn, zelfs gegazeerd in Steenstaete, en deed een hersenflauwte (anémie cérébrale) als gevolg van de vier wreede oorlogsjaren, ik kon niet meer studeren, toch ben ik geen invalied, gelukkiglijk had ik een exaam aan den staat gedaan in voordeelige voorwaarden voor oudstrijders en

kon zoo het dagelijks brood in en bureel verdienen, ik ben toch eenige maanden naar het zuiden van Vrankrijk geweest daar de gevolgen der oorlogsziekte zich steeds deden gevoelen, ik miek dan wat liefhebbersteekeningen tot eindelijk 1927 ik voor goed mij op de teekenkunst toelegde met in Brugge de schilderachtige hoekjes te gaan opnemen, zoo stelde ik in 1928 en 1929 ten toon in de casinos van Duinbergen en Heyst; einde 1929 in de zaal 'Oud Brugge' in deze stad waar ik ook een aanmoedigende critiek van de lokale pers genoot, ook had ik het bezoek van de letterkundige Gustaaf Vigoureux die een artikeltje in 'Ons Land' schreef over mij en mij dan de titelteekeningen zijner romans toevertrouwde onder andere deze van "De Oude Kerk", "Doris Gracia", "Zwarte Sneeuw" enz. Den Heer De Praeter, vriend van den Heer Vigoureux, schreef insgelijks een artikeltje van mij in "Het Tooneel". (ik voeg het hier bij naar een uitknipsel uit "De Zeewacht" na mijne tentoonstelling in Oostende verleden jaar in september)

Dan als lid der kunstkringen van Brugge en Oostende deed ik mede aan de verschillende tentoonstellingen dezer kringen te Brugge, Oostende, Leuven, Luik (mei 1933), enz. begin juni in de Studio Adolf Buylstraat in Oostende met een groep Brugsche kunstschilders en laatst in mijne geliefde geboortestad waar ik het genoegen had uw geeerd en waardeerend bezoek te hebben. Verscheidene mijner teekeningen werden in weekbladen gepubliceerd, zooals laatst de V.T.B.; de A.T.B. vroeg ook mijne teekeningen voor dezen maand en juist deze week kwamen er drie in "Zondagsvriend", ook illustreerde ik reeds drie werken van den gekenden volksverteller Jozef Simons, en het gedichtenboek van den Luikschen modernist Maréchal René, en vergeet niet het propagandaboekje door de handelskamer van Nieuwpoort uitgegeven.

Ik doe ook wat ik kan voor de verdediging der kunst, zoo kwamen enkele artikels van mij in het bondsblad van het verbond der Belgische kunstenaars en in "Zondagsvriend" en daar ik steeds niettegenstaande de onverschilligheid van velen gedurende deze bange crisisdagen mij ter beschikking stelde voor het bestuur der beide kunstkringen van Brugge en Oostende te helpen hebben ze er mij ook bestuurslid gebombardeerd, ik bof daar niet mede wel te verstaan maar ik heb er een zekere fierheid en genoegen van dat die eer te beurt valt aan een kleine Nieuwpoortsche kunstenaar.

Ik denk, Waarde Vriend Jules, dat U reeds wat hevig gedokumenteerd zijt; ik voeg nogthans nog enkele uitknipsels bij uit dagbladen welke u allen

mag houden daar ik ze in dubbel heb.

Ook zend ik U twee teekeningen welke ik speciaal van twee groote getekend heb, ik heb ze wat grooter dan het cliché genomen welke ze zouden ervan mogentlijk nemen omdat het bewezen is dat de cliché kleiner genomen van dus een grooter teekening beter uitkomt, men geeft toch het formaat welke men wil.

Meer nieuws heb ik dan ook niet meer, Waarde Heer Jules, ik stel ook niet langer uit U te schrijven daar voor U best is vroeg gedokumenteerd te zijn de tijd kostelijk zijne en dan heb ik nog wat werk gezien ik voor de maand augustus twee panelen met mijne overige werken zal bezetten in het St.Jooszaaltje te Brugge.

Nu we zullen ons wel in 't kort terug zien ik kom toch regelmatig ten minste eens in de maand naar Nieuwpoort, het zal mij dan genoeg doen te weten dat een oud schoolkameraad en intellectueel zich over mij nog zal willen gedenken en intus-schentijd zend ik U, met mijnen voorbarigen dank, mijne hartelijkste groeten alsook mijne eerbiedige groeten aan Mevrouw Filliaert en familie.

H.Levèque

Consciencelaan 42

Oproep van de auteur:

Kan iemand meer gegevens bezorgen van zijn tante Elodie, die een atelier verhuurde aan tal van kunstenaars die voor 1914 de Nieuwpoortse kunstscène bevolkten? Wie was tante Elodie? Waar bevond zich het atelier – huurhuis?

Luc Filliaert

Wie goed is ingelicht over deze maandag, weet intussen dat er op zondagnamiddag 25 oktober een plan was gemaakt in het stadhuis te Veurne en een bevel werd gegeven door de koning om de inundatie te Nieuwpoort in gang te zetten !

Op dat ogenblik geeft het Frans Opperbevel toe, dat ze hun strategie in Duinkerke zullen wijzigen, op vraag van de Belgen * !

Per auto voerde men Karel Cogge richting Nieuwpoort in de late namiddag om een en ander aan te wijzen bij het bouwen van een strekdam overheen de Koolhofstuw.

's Anderendaags 26 in de vroege komt men hem ophalen per auto - met twee officieren – voor een inspectieronde richting Kaaskerke, dan via Pervijze, via Booitshoeke naar Wulpen tot Veurne.

Lezen we even mee in het dagboek van legerarts Paul De Backer op die dag :

“Na verleden nacht geslapen te hebben achter een stromijt op 400 m voor de spoorweg, ga ik rond 5 ½ naar de hoeve om me op te warmen en iets te eten. Schrapnels en obussen vallen dicht bij de hoeve. De fusillades worden intens. Mij bewust van het gevaar verlaat de hoeve, want het werd tijd. Links van mij zie ik een rij vluchtenden (carabiniers). De kogels fluiten. Even later trekt het 22e met majoor Lereux vechtend naar achter. Vreselijk moment want er zijn talrijke kogels die in onze richting vliegen ...

Op en gegeven moment, in de weide achter de hoeve, keer ik mij om en bemerk duidelijk Duitse tirailleurs op 400 m die ordelijk vorderen op hun knieën in onze richting. Een zeer emotioneel moment voor mij. Ik durf zeggen dat ik niet meer durfde omkijken om hen te zien. Ik steek de spoorwegberm over om me te laten glijden in de loopgracht.”

[Een belangrijke episode in de IJzerslag te Pervijze. Daar waren de Duitsers doorgestoten tot tegen de spoorweg]

“Ik begeef mij pijnlijk achter een wit huis, langs de grote weg waar de gekwetsten toestromen. Ook dat huis wordt binnenkort gebombardeerd. 2 schrapnels vallen op dat dak, waarvan een direct boven mijn hoofd. Ikzelf, de geketsten en de anderen zijn omringd door ontploffingen van allerlei soort. Een gekwetste is voor de tweede keer getroffen. Het is onhoudbaar. We zijn ver-

plicht achteruit te trekken met de officieren van de état-major. De gekwetsten roepen in wanhoop. Alle toepen langsheen de spoorweg zijn weg. Binnenkort worden de resten van het 2e en 22e zijnde eenhonderdtal mannen terug ingezet in de verlaten loopgrachten. Ik lig in een droge gracht en de kogels vliegen over mijn hoofd.

Iets wat mij woest maakte. Een eenvoudige Franse soldaat te paard kwam op met de revolver in de hand, roepend om terug te keren naar het vuur en schold dat ze laffaards waren. Op een ogenblik zocht een soldaat een kruiwagen in een boerderij en twee dekens voor een gekwetste. Een Frans officier gaf hem het bevel die terug te brengen, hem voor een plunderaar houdend en hij vroeg mijn oordeel niet !

's Avonds gaan we slapen, aalmoezenier Durand en Hersens achter de stromijt. Ik kom terug naar het witte huis waar ik mijn fiets achtergelaten heb, die spijtig genoeg verdwenen was.

's Nachts beleef ik nog een zeer angstig moment. Men wekt mij zeggende dat de Duitsers een stormloop maken. De kogels fluiten rondom de stromijt. De Fransen zijn gelukkig tussengekomen om de aanval af te slaan. Het schijnt dat ze het stro hebben aangestoken om beter te zien."

[Gedurende deze dramatische episode kwam commandant Jamotte met Karel Cogge op inspectie langsheen de weg van Lettenburg via Schewege naar Pervijze. Te voet gingen ze naar de spoorwegberm ...In de nacht waren de genie-soldaten reeds begonnen met de duikers in de berm te dichten en dat kwamen ze inspecteren. Aan de Reigersvliet moest Cogge en Jamotte kwartieren lang liggen tussen mesthopen terwijl boven hun hoofden geschoten werd...]

Emile Galet, de militaire adviseur van koning Albert op dat ogenblik, nog net geen majoor, schrijft in zijn "Mémoires" :

"La journée du 26 octobre est la journée des crises." In Diksmuide waren de Duitsers tot op de linkeroever doorgedrongen, in Ramskapelle dreigden ze zelfs over de spoorwegberm te geraken. Het zag er naar uit dat de vijand erin zou slagen de hele Westhoek te veroveren. Slechts de onderwaterzetting van de IJzervlakte kon het tij doen keren.

Cyriel Verschaeve schreef op die dag in zijn Oorlogsindrukken :

"Al in begin oktober rees bij de bevolking van de Westhoek de vraag of ze op de vlucht moest gaan." Verschaeve besloot pas te vluchten "in 't

geval dat er hier slag geleverd wordt en dus alles kapot en in brand geschoten is ..."

Verschaeve was ervan overtuigd dat de streek niet zou ontsnappen aan de verwoesting. "Wordt de IJzerlinie gebroken, dan rolt de slag hierover en dan zal er van mijn huisje en al mijn lieve zaken waarschijnlijk niets overblijven" meldde hij aan M.E. Belpaire.

Verschaeve kwam in dit opstel tot de conclusie : dat Alveringem zou verwoest worden en dat hij beter kon vluchten.

Aan een Duitse correspondentente Anna Van Oye-Schmitz schreef hij : "Was wird mit uns geschehen ? Wird die Schlacht auch über unsere Gegend und uns selbst sich wälzen? Uns niederschmettern ? Ich weiß es ja nicht, möglich bleibt es jedenfalls; ich sitze hier indessen auf meinem trauten Studierzimmer und warte. Ich denke nicht daß ich auf die Flucht gehen werde."

Ze komen Cogge halen in de vooravond.

Intussen kreeg kapitein R. Thys de opdracht van commandant V. Jamotte tot uitvoering van het bevel en kwam hem per auto Cogge ophalen in de vooravond. Cogge was niet thuis (Petit Paris) want hij moest letten op de eigendom van weduwe Allewaert-Kempynck in de Zwarte Nonnenstraat. Vrouw Mietje wou voor geen geld mee met de auto en liep naast het voertuig mee ... Er werd Karel Cogge verzocht om mee te gaan ...Maar daartegen had vrouwe Cogge groot protest. Een zieke man met astma en een stad in paniek die op die dag aan het leeglopen was ...

Thys stelde een beloning in het vooruitzicht en een decoratie... en schrijft uitdrukkelijk (in 1922) ' *alleen om de vrouw te overtuigen !*'

Cogge had reeds zondag toegezegd om mee te gaan bij commandant Nuyten **, maandag aan commandant Jamotte.

Er wordt opgetrokken voor de hele nacht tot 's ochtends 27 oktober ... om vast te stellen dat hun bedoeling aan het Spaanse sas (Oude Veurnevaartsas) eigenlijk voorlopig niet slaagt.

De rest van het verhaal wikkelt zich af de volgende dagen van die week.

*Op 25 oktober gaf het Franse leger bevel de streek onder water te zetten vanuit Duinkerke. België : het hoofdkwartier en minister de Broqueville protesteerde fel omdat het leger dan geïsoleerd zou geraakt zijn tussen de IJzer en een waterplas in de rug. De opdracht werd nog dezelfde avond herroepen. (Leper 1957, Haag 1990).

** Reeds bij de eerste (25e) ontmoeting had Cogge – als gehoorzame ambtenaar – gesteld dat hij eigenlijk *'in de dispositie van de Wateringen'* was, terwijl commandant Nuyten meteen stelde dat hij *'voortaan in de dispositie van het Leger'* functioneerde ! Dat leek dus een bevel !

Red. G.D.

P. De Backer, Journal 1914-1948, uitgave Jean De Backer, Gent, 1999, p. 29 .

P. Van Pul, Oktober 1914, Erpe, 2004.

C. Verschaeve, Oorlogsindrukken, geannoteerd door D. Vanacker en R. Van Landschoote, 1996, p. 222.

E. Galet, Mémoires, 1931, p. 350-351.

K. Cogge 1855+1922

P. De Backer 1883+1956

EEN GEDREVEN BRIGADIER te Nieuwpoort

De nieuw aangestelde brigadier Arnoldus Capitaine, kwam op 16 maart 1753 met zijn voorganger uit Nieuwpoort Jean Jacques Greulich, Henry Bernard Jodogne garde magazijn van de entrepot en Charles De Rycke garde, naar het huis van Joannes Boudeloot herbergier te Lombardsijde.

Boudeloot was afwezig en alleen zijn vrouw *'te bed liggende'* werd gevraagd of ze toevallig geen *'suikers als candis & broodsuikers verborgen en had'*.

De douaniers waren niet tevreden met het ontkenkend antwoord en gingen over tot een *'generale perquisitie'*.

In een stalleken stootten zij doorheen stro en hooi op drie vaten met *'een stuk roden wijn, een half stuk Hollandschen genevre en een half stuk taffia'* * Toen bleek dat de vrouw geen uitleg kon geven en bewijzen tonen dat er rechten waren betaald ... vroegen de douaniers aan Adriaen Jonckheere om die vaten te transporteren naar Nieuwpoort.

Had de douane in Nieuwpoort informatie dat er in Boudeloots herberg *'In den Hertogh van Beyeren'* te Lombardsijde meer aan de hand was ?

In ieder geval kwamen op 31 maart 1753 Arnout Capitaine brigadier & Henry Jodogne garde magazin van d'entrepot weer aankloppen. Weer was Boudeloot afwezig en ze sommeerden de vrouw toegang te verlenen tot *'haar kamers, kassen, koffers, stallingen & andere plaatsen dependende aan haar huis'* voor een *'perquisitie'*.

Nadat de vrouw geweigerd had stuurde ze een vrouwspersoon mee en de twee douaniers vonden in de tuin 2 lege *'fustagen'* * met de geur van brandewijn. Verder vonden ze omgewoelde grond tussen een waterput en een haag *'vier kleine barilkens'* * waarvan 3 gevuld met genevre en een met brandewijn. Vreemde getuigen konden vaststellen dat bij het sonderen nog een ton van omtrent 50 stopen brandewijn gevonden werd.

Tien dagen later werd opnieuw een proces verbaal opgemaakt door Capitaine en Jodoigne op 10 april 1753.

Op het kerkhof van Lombardsijde hadden ze met

hun degens gesondeerd en gestoten op vaatwerk. De pastoor werd als getuige gevraagd om te zien dat er 5 tonnen gevuld met genevre werden ontgraven. Verder oostwaarts op 100 voeten over de dijk rond het kerkhof, op het erf van de weduwe van *'blinden Pieter'* vonden ze bij het wegscheppen van de grond vijf gelijke stukken genevre. De zoon van de weduwe wist van niets. Alles werd 'aangeslagen ende gesequesteerd' in de entrepot van Nieuwpoort.

Opheldering

Na tal van getuigen opgeroepen te hebben kwam men erachter dat Sr. Pieter De Roo, zeilmaker & koopman, binnen deze stede deze goederen had doen afkomen van Duinkerke met een Engelse smokkelboot met dito equipage. Ze waren aangekomen aan de oostelijke *'duiker'* op de 12 maart in aanwezigheid van De Roo. Hij had de gemelde goederen – met bovendien nog 3 à 4 vaten meer – doen vervoeren door Pieter Joannes De Vos.

In Lombardsijde had De Roo disputen gehad met de Engelse schipper en betaalde 66 franse ponden * boven de twee à drie kroonstukken aan de Duinkerke matroos ... Hij had Boudeloot opdracht gegeven alles te verbergen, want over 2 à 3 nachten zouden soldaten een deel afhalen en de wijn was voor *'provisie van zijn menagie'*. De andere vaten werden in de kelder van weduwe Norré (blinde Pieter) getransporteerd. Toen hij vernam dat op 16 maart drie vaten waren ontdekt en zijn *'fraude ruchtbaar wierden'* heeft hij ze 's nachts elders begraven. Toen op 31 maart die ook werden ontdekt kwam De Roo weer op 2 of 3 april om goederen op 't kerkhof van Lombardsijde te doen delven. De rest van de vaten hebben de douaniers op 10 april ontdekt.

Aangezien zo'n groot aantal personen betrokken waren bij de smokkel, hoeft het niet te verwonderen dat de douaniers daar lucht van hadden kregen.

Voor de douanerechter

De Roo kreeg de confiscatie der aangeslagen goederen, maar ook de boete van 800 guldens over de kleine barilkens, aangevuld met de boete van het dubbel van de waarde of import der verkoping van de 14 verder aangeslagen vaten en drie maal de waarde van de drie verstoken

vaten ... die men niet heeft kunnen vinden.

Verdediging

De Roo was uitgekookt.

Herbergier Boudeloot werd tot zijn verbijstering geconfronteerd met documenten waaruit bleek dat alle drank vanuit Duinkerke was binnengesmokkeld op zijn naam en gekocht bij Michel Jan Longueville, koopman binnen de stad Duinkerke. Van enige betrokkenheid van de Roo was geen sprake.

Het enige bewijs waren belastende getuigenissen over zijn aanwezigheid en gedrag tijdens het lossen en verbergen van de lading. Verklaringen die mits wat omkoperij of druk *'aangepast'* konden worden.

Iets wat ook gebeurde.

Getuigenissen worden gewijzigd.

Pieter De Vos en knecht Joannes Albrecht hadden in de nacht van 12 maart 1753 *'één à tweewintig'* vaten vervoerd ... met de belofte *'alles te guarranderen indien der iet voren viel'*. Iets later getuigden ze onder eed *'geen der questieu-se goederen te hebben vervoerd en dat zij zelfs alsdan waren slapende'*. Ze beweerden zelfs dat hun vorige verklaring was afgelegd onder druk *'zo met dreigementen als met belofte van geld'* van brigadier Capitaine en co met de bedoeling De Roo bij de smokkel te betrekken. De rechter besloot hierbij een bolwassing maar *'gij zijt verdoemd, als gij komt te sterven men zoude niet lezen voor uwe zielen'*.

Sr. Pieter De Roo

De man was in en rond Nieuwpoort immers een man van aanzienlijk soortelijk gewicht. Hij was een tijd schepen geweest en kwam later als *'stokhouder'* in het gerechtelijk apparaat. Van 1752 tot 1758 was hij admontateur van de Nieuwpoortse haven, waarbij hij in ruil voor de havensinkomsten diende in te staan voor de kosten aan de loodsboot, vuurtorens, havenwerken en de lonen van de loodsen en vuurtorenwachters. Bovendien was hij één van de aandeelhouders geweest van de Nieuwpoortse *"Compagnie ter Vischvaert"* ter promotie van de haringvangst rond IJsland die enkele jaren eerder failliet was gegaan.

Hoger beroep

De Roo ging in beroep bij de *'Hogere Kamer van Domeinen'* in Brussel waar hij met een karren-

vracht vermeende procedurefouten vanwege de douaniers kwam aandraven.

Gelet op de omvang van de buit en het eventuele prijsgeld waren de douaniers onder leiding van Arnoldus als brigadier gesteund door Louis Loot ontvanger en Jacques Frans Linden controleur als officieren principaal van 'tcomptoir.

Arnoldus en zijn collega's lieten in Brussel via hun gevolmachtigde advocaat op 14 december 1754 weten dat ze niet van plan waren alle procedureklachten punt voor punt te weerleggen. De strategie van De Roo was immers duidelijk : hen van de poursuite te degouteren door het proces oneindig te rekken .

Het essentieel punt waarover controverse bestond was of De Roo *'den auteur van de fraude ende den eigenaar der gefraudeerde goedere is geweest of niet'*.

Hoe de zaak afliep is onbekend.

En zoals het dikwijls gaat bij uitgestelde processen : *'sjoemelende burgers'* wisten ook hier een correcte manier van vaststellingen door de administratie niet te appreciëren. De zaak tegen De Roo was één van de vele die tot discussie aanleiding gaf.

Smokkel van tabak

Op 18 september 1754 was er tijdens de controle van het schip van een zekere Albert Frederik Hania uit het Nederlandse Dordrecht onduidelijkheid over een kistje *'gekorven smoortabak'*. Brigadier Arnoldus Capitaine en de garden Alexander Delmaere en Benoit Vande Vyver waren niet zeker of het kistje wel datgene was dat op de vrachtbrief stond.

Om discussie te vermijden wou men een getuige Basilius Fernandus Vanden Abeele, een plaatselijk handelsagent en gevolmachtigde van schipper Hania. In opdracht van de douanerechter en ontvanger werd Basilius uitgenodigd.

Omdat het tot een proces kwam was Basilius daarover boos *"dat hij den duivel en den blixem van den tabak had en daar niet komen wilde, dat zij het konden doen zo zij het verstonden"*.

In het schip van Hania hadden Arnoldus en Co op 18 september 1754 ook vier manden tabakspijpen teruggevonden die niet op de vrachtbrief stonden. Uiteindelijk kwam Vanden Abeele toch getuigen als *'schepen dezer stede mitsgaders koopman, facteur commissaris, sasmeeester van het Brugsche sas bij Nieuport & ontvanger van de fortificatiën'*.

Uitleg

Hij beweerde dat het géén smokkelwaar was, maar een spijtige vergissing. Die manden waren door een knecht van Willem Rutten per abuus niet in een boot voor Duinkerke gedeponneerd. Men kon zelfs een verklaring onder eed voorleggen van Rutten die de verantwoordelijkheid op zich nam.

Vanden Abeele was niet tégen controle, maar de overheid mocht toch niet de indruk wekken dat in Nieuwpoort tegen handelaars en schippers een heksenjacht werd gevoerd. Dat was slecht voor het zakenleven. Had de overheid niet de plicht *"d'éviter que la terreur ne soit portée par tout de dégoutter les autres bateliers de naviguer sur ces ports de mer" ?*

Bovendien (sic) ging het over een *'petite partie de pipes qui vaillent en tout huit florins et huit patares'** ...

Nochtans : vier mandekens hadden 134 dozijnen pijpen wat 1 608 stuks betekende !

De douanerechter was niet onder de indruk. Op 16 januari 1755 werd de schipper veroordeeld tot de in beslagname en een boete van 10 gulden * per dozijn, plus proceskosten.

Omdat het een hoge boete was kon men in beroep gaan bij de 'Chambre Suprême' van de douane te Brussel. Iets wat ook gebeurde.

Lange tenen ?

In afwachting van de uitspraak bleven de gemoeederen te Nieuwpoort verhit. Op 13 mei 1755, de geboortedag van hare Keizerlijke en Koninklijke Majesteit Maria Theresia van Oostenrijk, troffen de notabelen elkaar om haar 38ste verjaardag te vieren.

Basilius Fernandus Vanden Abeele was in de vertrekamer van het stadhuis in een bal tot recreatie van een ieder en ook Louis Loot, ontvanger van de douane was daar aanwezig !

Wellicht kwamen ze tot een consensus ... want dit detail stond ook in de procesbundel.

Red. G.D.

RAB/OSAN, oud archief Nieuwpoort, nrs. 2.461 en 2.462 en ook 2.351

Ook nr. 4.636 tussen J. Boudeloot en M.J. Longueville.

Nrs. 2.466 en 2.467 en omtrent de klachten nr. 4.758

* taffia : brandewijn uit suikerriet, minderwaardige rum.

fustage/fust : vat voor 20, 30 of 50 liter.

barilken/barel : vat

stoop : 4 pinten, 2 liter

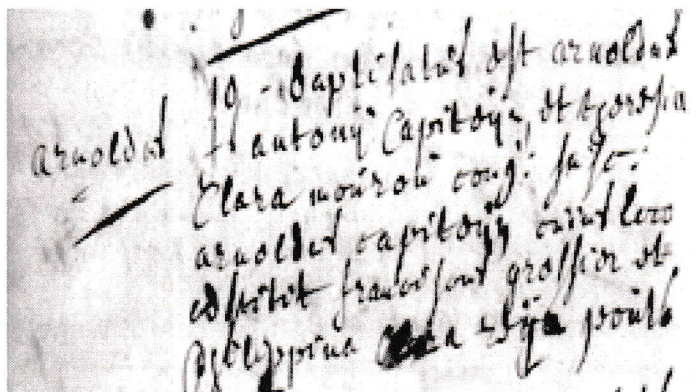
Franse pond : 1750, zou nu 8 euro waard zijn geweest

gulden : 1750, één dagloon van arbeider

patar : stuiver of 1/20 gulden

Nieuwpoort in 1703

Uit de doopakte van Arnoldus zoon van Antonij Capiteijn

KAAKHARING

Nieuwpoort

Er is één auteur die steeds opduikt als er sprake is van 'Haringvisserij' in de Noordzee en dat is dr. hist. Roger Degryse.

1913 Oostende-2006 Berchem

1. R. Degryse, De vroegste Vlaamse haringvisserij, de haringtienden en het verbruik van haring in de middeleeuwen tot en met het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van de Vlaamse kaakharingnijverheid. Gent, (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Universiteit Gent), 1935.
2. R. Degryse, Vlaanderens Haringbedrijf in de Middeleeuwen, uitg. De Seizoenen nr. 49 Antwerpen, 1944.
3. R. Degryse, Nieuwpoort, nieuwe stad en voorhaven van het IJzerbekken in de Middeleeuwen (1163-1383). Gent, (onuitgegeven doctoraatsverhandeling Universiteit Gent), 1958.
4. R. Degryse, DE VROEGSTE GESCHIEDENIS VAN NIEUWPOORT. Een havenstad en omgeving in Westelijk Vlaanderen tot 1386, De rode bles, 1994.

In Vlaanderen werd in de middeleeuwen reeds zeer vroeg verduurzaamde vis uit het buitenland ingevoerd.

We hebben voor de 11de en 12de eeuw geen gegevens, maar weten wel dat in Brugge gezouten haring, stokvis en andere vis uit de Baltische Zee ofwel door Vlamingen of door Duitse kooplui geïmporteerd werd. In de 13de eeuw blijken het vooral kooplui uit Hamburg te zijn geweest die in de voorhaven van Brugge, nl. Damme aanlegden.

In 1236 hief de graaf van Holstein tol in Hamburg op de uitgevoerde haring naar Vlaanderen. Hij verlaagde die tot 2 schellingen per last. [1000 kg] De Skandinavische stokvis wordt in Vlaanderen

voor het eerst gemeld in de toltarief van Damme van 1252. Deze uit kabeljauw gedroogde vis werd door de tollenaars per 100 stuks getaxeerd. De voornaamste vangstplaats voor Skandinavische haring was ten zuidwesten van Zweden : Skåne (Schonen/Scania) wat lange tijd Deens was. Er waren twee plaatsen waar de voornaamste haringvisserij beoefend werd : Skånor en Falsterbo op korte afstand van Malmö. De Denen hielden zich echter niet met de bereiding en de uitvoer van de haring bezig, dat lieten ze over aan de Duitse kooplui van Lübeck en Stettin (Szczecin). Tijdens het haringseizoen van augustus tot oktober waren de hanzekooplui * in Falsterbo of Elbogen om er haring in tonnen te laten zouten. Deze kaakharing bereikte in de 14de eeuw haar hoogtepunt [een 'kaak' was zo'n ton !]

Door graaf Lodewijk van Nevers werd in 1323 door de reorganisatie van de Zwinstapel in Brugge, voor tonharing een afzonderlijke stapel te Damme opgericht. Voortaan moesten alle koopwaren in het Zwin eerst in Brugge aangeboden worden. Er was slechts voor Skandinavische vis een uitzondering ... men wou nutteloos oponthoud besparen. De Deense kaakharing, was door gebrek aan zorgen, makkelijk voor bederf vatbaar. Dit leidde naar een eerste breuk tussen de Duitse hanze en Brugge in 1358.

Ze keerden terug in 1360 en genoten meteen enkele privileges. Zij mochten hun tonharing verpakken of opnieuw pekelen. In de jaren 1372 en 1373 hadden ze nooit zoveel 'Schonense haring' als in Damme te hebben ingevoerd : 1 626 last of 19 500 tonnen kaakharing.

Uit de rekening van de waterbaljuw bleek dat er talrijke overtredingen op het Damse stapelrecht waren. Zonder toelating werd kaakharing van de hanzeschepen op binnenlanders overgescheept of aan land gebracht te Damme door vishandelaars van Brugge, Ieper, Roeselare, Komen. De kopers kregen boete.

Vlaams haringbedrijf.

In het graafschap was er géén tonharingindustrie. Er werd hier niet tewerk gegaan zoals in Denemarken. De visgronden lagen daar dicht bij de kust en de Vlaamse vissers hadden lange afstanden af te leggen eer ze op de Britse haringgronden (Noordover) aankwamen. Alleen uit de Vlaamse zee en het Nauw van Kales kon haring vers aangevoerd worden.

Zeker is het, dat het succes van de Deense tonharing hen tot nabootsing van de Schonense industrie moet aangespoord hebben.

Brugse handelaars importeerden direct uit Denemarken. In 1368 was er sprake van de "*helfte der vitten vor deme slote te Schonor, dar de Vlaminghe pleghen, to liggende*" waarmee de aanleg- of opslagplaats van Vlaamse kooplui bedoeld werd.

Men heeft niet kunnen uitmaken of de Vlamingen in Skåne een voorrecht hadden om zelf kaakharing te produceren. Er werd wel degelijk zo'n voorrecht ontzegd aan Engelsen, Schotten en Welshmen.

Die uit Kampen en Harderwijk aan de Zuiderzee integendeel hielden zich in de 14de eeuw met haringvisserij bezig bij Skåne. Van Albert van Zweden (1364-1389) kregen die van Amsterdam, Enkhuizen, Wieringen en Brielle (Holland) toelating om in Zweedse wateren te vissen.

Er kan geen sprake zijn van een Vlaamse uitvinding van het haringkaken ! Het was evenwel wél een '*vernieuwing*' van deze techniek, want in de 13de eeuw hebben Vlaamse vissers hun vangst aan boord met zout bestrooid en als korfharing aan de man gebracht.

Onder Lodewijk van Male (+1384) zijn ze ertoe gekomen om hun haring op zee '*te kaken*' ** , te reinigen en in tonnen te pekelen.

In 1377 wijst een nieuw toltarief in Sint Omaars "*op zee gereinigde en gezouten vis met behoud van de kop*" (si in estate piscis fuerit ad mare apertus et salsatus capite non asisco).

[als een vis in de zomer openstaat voor de zee en met zijn kop wordt gezouten, help ik niet]

Blijkbaar konden de Vlaamse vissers hun nieuw product aan de man te brengen, bij de tweede boycot van Brugge door de Duitse hanze in 1388 tot 1392.

De aanvoer van Vlaamse kaakharing in het Zwin was zo aanzienlijk, dat de grafelijke tollenaar óók 12 groten (1 schel) per last wilde heffen zonder die te Damme te laten komen. In Brugge werd geëist dat in 1391 vanuit de gemeente Sluis een derde van de verse haring zou gezonden worden.

Filips de Stoute gaf echter in 1396 een radicale oplossing : het werd verboden kaakharing in te voeren ... alleen verse vis.

Protest te Nieuwpoort.

Van 18 juli tot 3 november, tijdens het haringseizoen, stuurden ze hun vertegenwoordigers verschillende malen naar de visambachten van Brugge, Sluis en Duinkerke, naar de hertogelijke raad en de Leden van Vlaanderen te Rijsel en zelfs naar Brabant en Frankrijk "*omme cause van den Vlaamschen caecharinc ende ghetrouwenden coorfharinc*".

Die van Biervliet en Hugevliet stoorden zich niet aan het verbod.

In Brugge maakte men zijn beklag om die fraude. Het is stuurman Gillis Beuckels van Hugevliet die toen de naam kreeg "*den tonharynck vynck ende sautte*" ... toen hij in 1397 stierf. Hij had blijkbaar een gezelschap die Jacob Kien uit Oostende was. Deze laatste kreeg dan het '*predikaat*' óók 'uitvinder' te zijn ...

[Marcus van Vaernewyck (+1569) verspreidde dat en de Brauwere schreef dat na in 1787]

De grafelijke bemoeienis werkte de concurrentie van Hollandse en Zeeuwse visserij in de hand, Fransen die zich bevoorraden in Biervliet gingen nu naar Zeeland.

De hertog zag zich verplicht in augustus 1399 het kaken in Biervliet toe te laten onder toezicht. De tonnen werden gemerkt in Biervliet en waren slechts voor de uitvoer. Alleen verse haring mocht onbepaald verhandeld worden. Dit werd door de hertog uitgebreid tot Nieuwpoort in 1402.

Kaakharing te Nieuwpoort.

Met de verwoesting van Hugevliet [het ontstaan van de Westerschelde !] weigerde Nieuwpoort de plaatselijke tolleren daar te betalen en eiste vanaf 1406 '*haar volledige tolvrijdom*' en vanaf 1408 toelating voor invoer van 'kaakharing'. Dat duurde nog vijf jaar tot in 1413.

De Deense haring was hoger gewaardeerd. Men durfde al eens Vlaamse haring mengen met het buitenlandse product. In 1420 verboden de Leden van Vlaanderen opnieuw het kaken.

Opschudding. Er kwamen onderhandelingen tussen Nieuwpoort, Duinkerke, Oostende en Ieper voor een tussenkomst bij de Vier leden [Gent, Brugge, Ieper en Brugse Vrije].

Op 1 september was er zitting. Duinkerke, Nieuwpoort, Damme en Biervliet zonden hun vertegenwoordigers.

Het verbod werd ingetrokken.

* 'hanze' was een zakelijke handelsorganisatie [nog een spoor in DHL Deutsche Hansa Luftlinie ?]

** een kakemesje was lang echt Nieuwpoorts, zo'n mesje mocht men voor niets anders gebruiken !!

Bron

Oorsprong van het haringkaken in Vlaanderen, Nederlandsche Historiebladen, 1ste jaargang n° 2, 1938.

Vlaanderens haringbedrijf in de middeleeuwen, De Seizoenen nr. 49, 1944, p. 91-105.

DE DOUANE TE NIEUWPOORT

1740-1744

"**een echte krabbenmand**"

In West-Europa woedde sinds 1740 een nieuwe internationale oorlog. Een aantal staatshoofden weigerden de '*Pragmatieke Sanctie*' te aanvaarden, die bepaalde dat Maria Theresia keizerin zou worden van Oostenrijk na het overlijden van haar vader.

[In het Nieuwpoorts patrimonium bevinden zich van beiden een schilderij .]

De Zuidelijke Nederlanden bleven niet buiten het strijdgewoel. De Franse koning Louis XV zag de kans schoon om een nieuwe poging te doen (vanaf 1722), zoals zijn overgrootvader Louis XIV (tot 1715) om deze gebieden in te palmen.

Nieuwpoort

Sinds 1715 was de stad onder Oostentijks bewind gekomen.

Jean Baptist Stauffenbergh inde de tolleren vanaf 1717 tot 1725. Zijn voorouders kwamen blijkbaar uit Schwaben.

De stamvader Abraham van de familie Coppie-ters had een groot financieel probleem met de centrale regering in Brussel omdat een substantiële transactie niet was doorgedaan ... want een zoon Ferdinand was er met de stadskas vandoor gegaan in 1725.

H. Boydens heeft dit uiteengezet in onze krant van 2012 in jaargang 4 nrs. 2 en 3.

Abraham stierf in Brussel in 1728 en de opvolgingskeuze viel op een van zijn jongere kleinzonen Jozef (°1717) Coppieters. Omdat hij minderjarig was werden de rekeningen bijgehouden door zijn grootmoeder-weduwe Jeanne-Thérèse de Brouchère (1704/6-1746).

Vanaf 1744 werd de tol in de haven en aan de

stadspoorten ontvangen door Jozef van de Nieuwpoortse familie Coppieters en als controleur fungeerde Louis Loot.

Brussel

In het archief van het hoofdkantoor te Brussel zijn brieven gevonden waarin enerzijds beide ambtenaren elkaar beschuldigden en anderzijds klachten binnenkwamen ten aanzien van de werking op de douane te Nieuwpoort.

Louis Loot beklagde zich bij Brussel dat ontvanger Coppieters dikwijls afwezig was en fouten maakte bij de afrekeningen. Jozef Coppieters klaagt aan dat Loot in beslag genomen goederen in zijn privé woning liet opslaan.

De plaatselijke handelaar Jacques Doncelet (vroeger Postmeester in 1735 en even burgemeester in 1742) heeft problemen met het feit dat zowel in Oostende als in Nieuwpoort geen veilige magazijnen heeft die kunnen afgesloten worden mét een sleutel voor de douane en één voor de handelaar : het ging over zout, brandewijn en jenever !

Het hoofdbureau Brussel stuurt daarop een bevel dat er dergelijke magazijnen moeten gehuurd worden en dat brigadier Watelle en zijn 'gardes' tot het douanekantoor te Nieuwpoort zullen komen om de boekhouding te controleren ... zonder dat hij daarvoor rechtvaardiging moet geven.

Brigadier Watelle

Antoon Watelle was een loot uit een Franse familie, maar hij liet dat meestal uit niets blijken ! Slecht bij zijn overlijden in Damme in 1765, bleek dat hij geboren was in Honnecourt in het bisdom Cambrai en ongeveer 80 jaar was.

Zijn ouders waren geboren toen de regio Cambrai tot de Spaanse Nederlanden behoorden.

Antoon kwam na de Vrede van Utrecht in 1713 in Brussel terecht en huwde met Cathérine Deprez: de Zuidelijke Nederlanden gingen over van de Spaanse naar de Oostenrijkse Habsburgers.

Vanaf 1718 stelde men de Luikse baron de Sotelet aan om de douanerechten te innen. Net zoals zijn opvolger baron Botson werd hij van corruptie beschuldigd en vanaf 1737 inde de overheid zelf de douanenrechten. Daar kwam brigadier Watelle in terecht – geboren in Brussel (sic) – vanaf Oostende naar Brugge met een jaarloon van 220 Brabantse gulden. Het was de douanebeambten verboden gelijk welke bijdrage te ontvangen van handelaars,

vervoerders en bootsmannen op straffe van ontslag.

Een gewone arbeider verdiende ongeveer 100 gulden en een vakman 200 gulden per jaar. Een douanier kon wél rekenen op een premie voor in beslag genomen goederen en 80 gulden voor het onderhoud van hun paard. Vandaag zouden we dat moeten vermenigvuldigen met factor 240 ...

Douane

In 1741 werd Watelle aanbevolen om brigadier te worden vanuit Brugge, waar hij een loonsverhoging kreeg tot 300 gulden per jaar. In Brussel kreeg men een klacht van schipper De Brabandere die 10 schellingen wisselgeld (3 gulden) als fooi moest betalen, want brigadiers Samson en Watelle lieten het vervoersdocument 'bewust' liggen.

Dat was tégen de wet, maar er volgde nochtans géén maatregel. Het was een gewoonte geworden sinds mensenheugnis. Toch ging er een instructie daartegen naar Brugge, Nieuwpoort en Oostende. Ambtenaren werden nogal regelmatig verplaatst ... maar Watelle bleef er vrij lang.

Nieuwpoort

Antoon Watelle melde zich op 1 januari 1744 te Nieuwpoort. De strubbelingen in het kantoor van Nieuwpoort hielden niet op. De burgemeester (Jacques Doucelet !) maakt zijn beklag over controleur Loot. Hij wou paarden stallen in de magazijnen van de douane want Loot gebruikte ze toch niet.

Intussen namen de Fransen steden dicht bij de grens in. Ieper gaf zich over, Poperinge en Diksmuide ook. Ze bezetten een douane post "op een steenworp" van Nieuwpoort schrijft Loot naar Brussel.

[Dit was bijna zeker "Au Pélican" ... op de grens van Veurne-Ambacht en Nieuwpoort-Stad. Langs de Pelikaanstraat stond een van de grenspalen uit 1581]

Loot klaagt over brigadier Watelle ... "want hij overtreedt alle gezagregels, en doet alsof ik zijn ondergeschikte ben en niet andersom. Hij brengt geen verslag meer uit over wat er gebeurt bij de gardes en ik verneem niets over de aan gang zijnde weging en opslag van het zout uit twee boten in de magazijnen. Wanneer ik hem hierover op een rustige manier aanspreek ontsteekt hij in grote woede, hij uit verwensingen, hij slaat met grote kracht

op de schrijftafels ... hij roept als een bezetene, zelfs in aanwezigheid van handelaars en vervoerders die hierover geschandaliseerd zijn."

Loot maakt zich ongerust en vraagt zijn oversten te Brussel om maatregelen te nemen opdat hij niet zou blootgesteld worden *"aan dezelfde wandaden die hij pocht gedaan te hebben in Frankrijk wanneer hij officier was in het leger"* (sic). Misschien is Fransman Antoon Watelle wat zenuwachtig door de aanwezigheid van Franse troepen *"op een steenworp afstand"*. Wellicht is dit officierschap wat grootspraak, maar dit is toch wel een heel verrassende uitspraak van Antoon die aan zijn werkgever steeds beweerd heeft dat hij in Brussel was geboren ...

De aanwezigheid van de vrouw van Loot in het douanekantoor van Nieuwpoort lijkt ook onge-
woon.

Tussen 13 en 29 augustus 1745 werd Nieuwpoort belaagd door Franse kanonnen, die zich vlug moesten terugtrekken tot aan de *"Steendam"* te Wulpen. Lees N.A.K. 2018 jg. 10 nr. 3. Met de (tweede) Vrede van Aken op 18 oktober 1748 wordt Nieuwpoort wéér Oostenrijks.

Dan is Loot terug in Nieuwpoort, deze keer als ontvanger. Zijn controleur Jacques Vanderlinden schrijft naar Brussel over zijn collega : *"Loot is alleen maar goed om iedereen het leven zuur te maken, zoals hij steeds overal gedaan heeft. De kooplieden van Nieuwpoort klagen erg over hem en over zijn vrouw, die de echte baas is van het douane-bureau..."*

Houden we hierbij in aanmerking dat weduwe Jeanne-Thérèse de Brouchère óók een functie had in het kantoor vroeger, namens haar kleinzoon !

Over Vanderlinden lezen we in een rapport: *"Hij is als een imbeciel. Hij is hoogstens goed voor het bureau van Nieuwpoort, waar er geen ontspanning is."*

Over Loot staat : *"Loot voldoet voor Nieuwpoort. Als een echte lastverkoper slaagt hij erin iedereen te ergeren en wanorde te scheppen in heel zijn departement."*

red. G.D.

naar

G. Langouche, Antoon Watelle, sonservaeetre van Haere Majesteyts uytgaende ende incommende rechten, in Rond de Poldertorens, Knokke, 2022, jg. 64, nr. 3, p. 88-91.

OPROEP

Om in te gaan bij de oproep van Luc Filliaert vonden wij, dat de ouders van Honoré Levecque Polydor Levecque en Honorine Rumpfels (1866-1954) waren.

Deze laatste had twee zussen in Nieuwpoort geboren : Sidonie Rumpfels (1859-1936) en Elodie Rumpfels (1862-1940).

Hun vader was Edouard Rumpfels uit Menen, die hier dienst deed als rijkswachter te paard. Honorine was geboren in Waregem ... omdat vader wellicht daar naartoe was gemuteerd.

Elodie Florentia verhuurde kamers zuidelijk in de Langestraat nr. 42 west naast het pand dat ingenomen was door de Dames de la Sainte Union de Douai met hun school tot 1914 !

Sidonie was getrouwd met Amand Dumon, o.m. vader van René Dumon (1891-1977) onze bekende kroniekschrijver * .

Hij was getuige dat omstreeks 1911-12 zij logement gaf aan een Oostenrijker : Tomas Masaryk. Die werd later de eerste president van het nieuwe onafhankelijke land Tsjechoslowakije en kwam zijn hospita nog bezoeken tussen de twee oorlogen !

* R. Dumon, Portus, 1975.

Colofon

Redactieadres:

Vrienden van het Patrimonium

p/a P. Deswartelaan 69-102

8620 Nieuwpoort

Verantwoordelijke uitgever G. Demerre

Canadalaan 61 - 8620 Nieuwpoort

